

Żyromski, Stanisław

"Migracje ludności. Woj. olsztyńskie, Narodowy Spis Powszechny 8 XII 1970, Wyniki ostateczne", z. 25, Warszawa 1972 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 547-548

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dzieży, zbiórka harcerska, obchody gwiazdkowe w szkołach i inne okolicznościowe uroczystości kończyły się niemal obowiązkowo odśpiewaniem jednej lub kilku polskich pieśni. W okresie bożonarodzeniowym śpiewano więc koledy, w maju *Witaj majowa jutrzenko*, a nadto najczęściej *Rotę* Feliksa Nowowiejskiego do słów Marii Konopnickiej, odmianę hymnu warmińskiego *O Warmio moja miła* do słów Pawła Jaśka, *Nasz Baityk* ze słowami Rybki i z melodią Nowowiejskiego, *Polska dziewica stynna z swej urody*, wiele polskich pieśni ludowych, jak na przykład *Już lipa roz-tula stoneczny swój puch*, *Wodę grabziła, psiasek wziąźła, Dziewczę, dziewczę lą-dem*. Repertuar był zresztą niezwykle bogaty i dopiero centralizacja życia polskiego, a wraz z nią wprowadzenie jako obowiązkowego na zebraniach polskich *Hasła Polaków w Niemczech* (inc. *I nie ustaniem w walce*) oraz *Hymnu Rodła* (inc. *Od wie-ków wszystko zwykliłm kłaść w ofierze*) zahamowało krzewienie pieśni polskiej.

Tradycje pieśni polskiej na Warmii, sięgające odległych wieków a wskrzeszane przez legiony Dąbrowskiego, powstańców polskich chroniących się na Warmii, następnie przez emisariuszy polskości na tych ziemiach, kultywowane w rodzimych kurlantkach i kurlandach, ożywione szczególnie w dniach plebiscytu 1920 roku, znalazły swoje odbicie także w formach organizacyjnych Związku Polaków w Niemczech i poza tymi formami, w polskich chatach, szkołach, świetlicach i ochronkach.

Już to skrótkowe i fragmentaryczne z konieczności omówienie działalności śpiewawczej, jej tradycji i widomych przejawów po roku 1920 świadczy o obszerności tego tematu, oczekującego na badacza. A kto wie, czy nie dałoby się napisać więcej o działalności świetlicowej, sportowej, o organizowanych przez Polonię zespołach czy wreszcie o roli „Gazety Olsztyńskiej”, jej funkcji kulturotwórczej, wspomagającej przejawy takiej działalności.

Artykuł Z. Lietza podając garść nowych faktów sygnalizuje tym samym potrzebę zajęcia się problematyką kulturalną. Szkoda jednak, że autor nie uczynił tego w usystematyzowany sposób, co ułatwiłoby przyszłym badaczom opracowanie poszczególnych zagadnień i etapów.

Tadeusz Swat

Migracje ludności. Woj. olsztyńskie, Narodowy Spis Powszechny 8 XII 1970, Wyniki ostateczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1972, z. 25, ss. 210.

W kolejnych dwóch spisach powszechnych ludności z lat 1950 i 1960 zebrano wiele informacji pozwalających na ujawnienie rezultatów przemieszczeń ludności wywołanych wojną, zmianami granic państwa polskiego oraz intensywnym procesem uprzemysłowania kraju w latach pięćdziesiątych.

W Narodowym Spisie Powszechnym w 1970 roku po raz pierwszy postawiono jednocześnie dwa pytania dotyczące procesów migracyjnych ludności, a mianowicie o miejsce urodzenia oraz o rok przybycia do aktualnego miejsca zamieszkania, przy czym to ostatnie pytanie wiązało się z indagacją o poprzednie miejsce zamieszkania. Z odpowiedzi na powyższe pytania uzyskano informacje dotyczące mobilności przestrzennej ludności Polski i losów poszczególnych pokoleń, to znaczy sprzed I wojny światowej, zrodzonego w okresie międzywojennym oraz w Polsce Ludowej. W powiązaniu z innymi cechami demoeconomicznymi (na przykład wiek, płeć, stan cywilny, działy gospodarki narodowej, grupy społeczne, wykształcenie) ostateczne wyniki spisu z 1970 roku pozwalają na kompleksowe naświetlenie problematyki migracyjnej ludności w okresie bez mała trzydziestolecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Recenzowana publikacja Głównego Urzędu Statystycznego zawiera wyniki, które pozwalają wypełnić lukę w wiedzy o procesach migracyjnych ludności zamieszkałej w województwie olsztyńskim w latach 1945—1970. Zestaw danych dotyczących ludności Warmii i Mazur prezentowany jest w 8 źródłowych tablicach. Trzy pierwsze dotyczą całej ludności województwa olsztyńskiego, natomiast pozostałe tablice informują czytelnika o ludności napływowej. Przegląd liczb zawartych w pierwszych trzech tablicach wskazuje, że wśród 979,2 tys. mieszkańców województwa olsztyńskiego w dniu spisu powszechnego znajdowało się 533,7 tys. osób (wiekszość, bo 54,3%), które urodziły się na terenie województwa. Pozostała część ludności woje-

województwa urodziła się poza granicami olsztyńskiego, przy czym blisko 12,0% poza granicami Polski.

Z ogólnej liczby ludności województwa tylko 362,5 tys. osób w momencie spisu mieszkało w miejscu swojego urodzenia. Oznacza to, że do dnia 7 grudnia 1970 roku blisko 2/3 mieszkańców Olsztyńskiego zmieniło miejsce zamieszkania w stosunku do miejsca urodzenia. Najwięcej, bowiem 117,1 tys. osób, urodziło się w województwie warszawskim, 58,6 tys. w białostockim, 35,9 tys. w lubelskim, wreszcie po 27,0 tys. w województwach bydgoskim i rzeszowskim. Można powiedzieć, że struktura ludności województwa olsztyńskiego według miejsca pochodzenia niewiele zmieniła się w stosunku do okresu masowej migracji ludności zasiedlającej Ziemię Odzyskaną.

Tylko 219,3 tys. mieszkańców Warmii i Mazur urodziło się w miastach, pozostała część na terenach wiejskich, w obecnych granicach Polski. Wskazuje to, że blisko 182 tys. ludności miejskiej w województwie w 1970 roku stanowili dawni mieszkańcy wsi. Jest to odzwierciedlenie długiej drogi urbanizacji kraju i województwa, w wyniku której większość ludności Polski mieszka w miejskich jednostkach osadniczych. Od 1960 roku nie zmieniło miejsca zamieszkania 268,9 tys. mężczyzn i 279,8 tys. kobiet, czyli blisko 56% całej ludności województwa olsztyńskiego w 1970 roku. Porównując dane dotyczące ludności miejskiej i wiejskiej okazuje się, że bardziej mobilna była ludność wiejska.

Tablice 4 i 5 informują o ludności przybyłej do aktualnego miejsca zamieszkania w ciągu ostatnich 10 lat według poprzedniego miejsca zamieszkania oraz wieku, płci i stanu cywilnego. Tablice 6 i 7 dotyczą zbiorowości przybyłej w tym samym okresie do województwa olsztyńskiego według stosunku do pracy zawodowej, zatrudnienia w poszczególnych działach gospodarki narodowej oraz przynależności do grup społecznych. Tablica 8 informuje o ludności w wieku 15 i więcej lat, która przybyła do aktualnego miejsca zamieszkania. Informacje na temat tej zbiorowości są podane według poziomu wykształcenia, płci i wieku.

Tablice wynikowe wskazują, że w latach 1961—1970 przybyło do aktualnego miejsca zamieszkania na terenie województwa olsztyńskiego 27,8% ogółu ludności. Wśród zbiorowości imigrantów minimalną przewagę liczebną mieli mężczyźni. Wśród ogółu ludności napływowej 26,8% przybyło do miast, a 28,6% do wsi. Wskazuje to na wyższą mobilność przestrzenną ludności wiejskiej. Najbardziej mobilna była ludność w wieku 15—29 lat, przy czym na wsi zbiorowość ta była nieco starsza i obejmowała przedział wieku 29—39 lat, co najprawdopodobniej związane było ze zmianą stanu cywilnego oraz przejściem z zawodów rolniczych do pozarolniczych. Zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet maksimum przybywających do nowego miejsca zamieszkania było w wieku 25—29 lat, niezależnie od poprzedniego miejsca zamieszkania w mieście czy na wsi.

Syntetyczny obraz mobilności przestrzennej ludności województwa olsztyńskiego prezentowany jest graficznie na 7 wykresach, co w kontekście liczb omówionych tabeli plastycznie przemawia do wyobraźni czytelnika.

Na podstawie analizy ruchu wędrownikowego ludności województwa olsztyńskiego można wyciągnąć ogólny wniosek, że o ile do 1960 roku dominowało w tym procesie zjawisko migracji zewnętrznej, to w latach sześćdziesiątych ustąpiło ono na rzecz wewnętrznej migracji ludności.

Wypada także podkreślić zamieszczone w omawianej pozycji szczegółowe uwagi metodologiczne, które wprowadzają czytelnika recenzowanej pracy we właściwy sposób interpretowania danych liczbowych.

Lektura tej publikacji Głównego Urzędu Statystycznego stanowić może cenną pomoc nie tylko w bieżącej praktyce planistycznej, ale pozwala na konfrontację rzeczywistości z przeszłością i wyjaśnienie przyczyn zmian strukturalnych w populacji zamieszkującej Warmię i Mazury w powojennym dwudziestopięcioletniu.

Stanisław Zyromski